

УДК 332.6:625

UDC 332.6:625

ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ЕКОЛОГІЧНОГО РИЗИКУ

Соколова Н.М., кандидат економічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна

APPROACH TO THE MANAGEMENT SYSTEM OF ECONOMIC ENVIRONMENTAL RISK ASSESSMENT

Sokolova N., Candidate of Science in Economics, National Transport University, Kyiv, Ukraine

ПОДХОД К УПРАВЛЕНИЮ СИСТЕМОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ОЦЕНКИ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО РИСКА

Соколова Н.Н., кандидат экономических наук, Национальный транспортный университет, Киев, Украина

Постановка проблеми. В останні 2-3 десятиліття поняття екологічного ризику широко використовується в описі взаємодії між небезпечними екологічними впливами та об'єктами навколишнього середовища. Можливість кількісного аналізу заходів щодо забезпечення екологічної безпеки є серйозним аргументом, що сприяють все більш широкому застосуванню концепції екологічного ризику в діяльності різних організацій. Екологічні аспекти господарської діяльності підприємства вимагають прийняття екологічно орієнтованих управлінських рішень за допомогою визначення можливих екологічних ризиків, оцінки еколого-економічних наслідків екологічних ризиків, врахування громадської думки, розробки заходів щодо зменшення та запобігання екологічних ризиків.

Наслідком негативного впливу на навколишнє природне середовище є виникнення економічних та соціальних збитків. Для характеристики та оцінки цих процесів широко використовується поняття «екологічний ризик», під яким розуміється ймовірність настання негативних подій, що завдають шкоди природному середовищу. Ефективне управління екологічними ризиками неможливе без дослідження причин та наслідків негативного антропогенного впливу на навколишнє природне середовище. Це зумовлює необхідність перегляду всієї системи відносин у економічній, соціальній та екологічній сферах. Для забезпечення паритетності соціального, економічного і екологічного розвитку необхідна структурна перебудова існуючої системи управління охороною навколишнього природного середовища і раціональним природокористуванням [1].

Аналіз останніх досліджень. Дослідження в галузі змісту поняття еколого - економічних ризиків знайшли своє відображення в працях таких учених, як А.Б. Алехін, Г. Алефельд, А.О. Афанасьєв, О.Ф. Балацький, І.В. Белова, В. Вольтер, М.І. Воропай, Ф.Р. Гантмахер, А.Б. Горстко, Г.К. Гофман, В.І. Гурман, Н.Е. Деєва, М.І. Долішній, С.І. Дорогунцов, А.Ю. Жулавський, А.Г. Івахненко, В.М. Кислий, В.В. Леонт'єв, І.Г. Лук'яненко, Д.С. Львов, В.В. Лесних, І.М. Ляшенко.

Незважаючи на значущість результатів наукових досліджень в галузі управління екологічними ризиками, на сьогодні недостатньо розробленими є науково-методичні підходи та практичні аспекти управління екологічними ризиками.

Викладення основного матеріалу

Поняття «еколого – економічний ризик» у вітчизняній економічній практиці з'явилося відносно не давно і в спеціальній літературі зустрічається не досить часто. На даний час не склалося стійкої термінології у визначенні еколого – економічного ризику, тому на особливу увагу заслуговує специфіка формування підходів до визначення еколого – економічних ризиків, їх класифікації та врахування якомога більшого числа факторів при визначенні змісту ризику.

Процедуру проведення аналізу ризику впливу на людину забрудненого навколишнього середовища можна поділити на два великих етапи: оцінка ризику і управління ризиком. В рамках такого підрозділу оцінка ризику узагальнено включає ідентифікацію небезпеки і вимір цієї небезпеки за рівнем ефектів на людину і навколишнє середовище. При управлінні ризиком вирішуються завдання регулювання ефектів впливу на людину і навколишнє середовище, економічний блок яких заснований на аналізі ефективності заходів (економічних і адміністративних) щодо зменшення величини ефектів до певного рівня. Як правило, застосовуються методи аналізу ефективності витрат, затратно-прибутковий аналіз ("витрати-вигоди") і деякі інші спеціальні методи. Результатом всього аналізу є рекомендації для осіб, які приймають рішення щодо заходів і політики в галузі забезпечення якості навколишнього середовища і захисту здоров'я населення [2].

Ризик має включати екологічний, економічний і соціальний аспекти.

Еколого – соціально – економічний ризик – це потенційна небезпека, погіршення стану екологічної, соціальної та економічної систем у їх взаємозв'язку, що виявляється в погіршенні стану навколишнього природного середовища, збільшення рівня захворюваності та смертності населення, виникнення значних матеріальних втрат, така потенційна небезпека має місце у процесі природокористування і в будь – яких його проявах та наслідках. Аналіз підходів до визначення поняття ризику у сфері економіки природокористування представлена на рисунку 1.

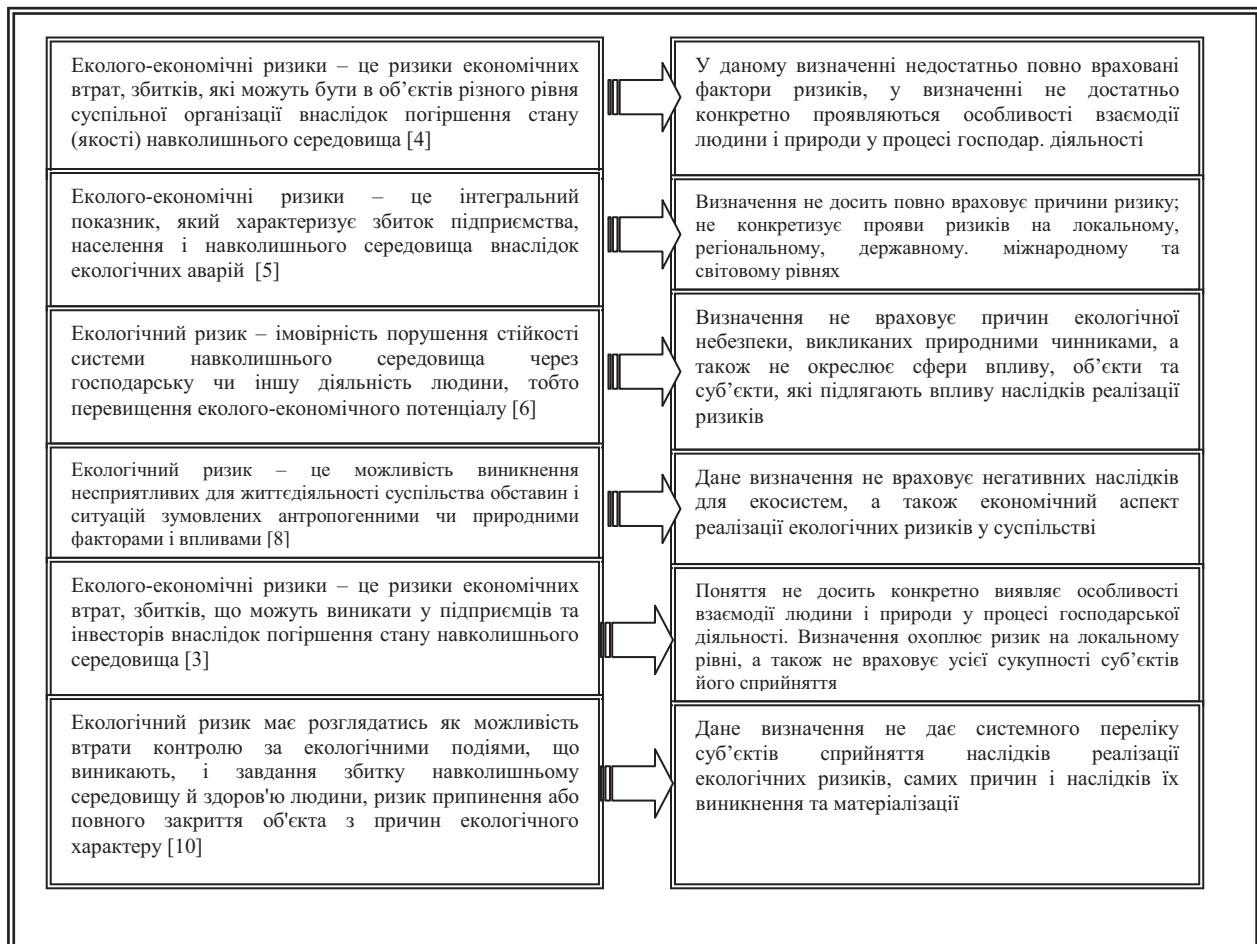

Рисунок 1 – Аналіз підходів до визначення поняття ризику у сфері економіки природокористування

Науковці, досліджуючи поняття еколого – економічних ризиків, дійшли висновку, що частина «економічний» в терміні підкреслює, що об'єкти, які знаходяться у сфері впливу даного ризику, є частиною економічної підсистеми, а всі понесені втрати мають економічну вартість, а частина «екологічний» вказує на причину виникнення ризику .

Такі вчені, як Семененко Б.А., І.В. Белова та В.О. Крюков, пропонують класифікацію еколого – економічних ризиків проводити за ознаками локалізації несприятливих по дій, джерелами їх виникнення, характеру забруднення, формам и компенсації негативних наслідків і т.д.

Виділяють такі основні види еколого – економічних ризиків:

- 1) ризик понадлімітного річного забруднення в цілому за сукупністю точкових джерел;
- 2) ризик понаднормового короткострокового забруднення за локальним джерелом викидів (скидів);
- 3) ризик аварійного (залпового) забруднення [2].

Суб'єкти господарювання незалежно від форми власності розподіляються за високим, середнім та незначним ступенем ризику їх господарської діяльності для навколишнього природного середовища.

Критеріями віднесення суб'єктів господарювання до групи суб'єктів з високим ступенем ризику є:

- 1) наявність в них об'єктів, що:
 - становлять підвищену екологічну небезпеку, або потенційно небезпечних об'єктів, в обігу яких перебувають небезпечні речовини I і II класу небезпеки, або таких, що забезпечують перевезення небезпечних вантажів;
 - забезпечують життєдіяльність населених пунктів, зокрема водопровідно-каналізаційні господарства та підприємства, що провадять діяльність у сфері поводження з відходами;
- 2) провадження ними діяльності, що:
 - спричиняє викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря в обсязі більш як 5 тис. тонн на рік, водоспоживання і водовідведення – більш як 25 тис. куб. метрів на рік чи призводить до утворення та розміщення відходів I і II класу небезпеки – більш як 100 тонн на рік або інших відходів – більш як 1 тис. куб. метрів на рік;
 - пов'язана з вирубкою лісу, використанням водних живих ресурсів, веденням мисливського господарства та збереженням природно-заповідного фонду.

Критеріями віднесення суб'єктів господарювання до групи суб'єктів із середнім ступенем ризику є:

- 1) наявність в них об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, або потенційно-небезпечних об'єктів, в обігу яких перебувають небезпечні речовини III і IV класу небезпеки;
- 2) провадження ними діяльності, що спричиняє викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря в обсязі близько 5 тис. тонн на рік, водоспоживання і водовідведення – до 25 тис. куб. метрів на рік чи призводить до утворення та розміщення відходів I і II класу небезпеки – близько 100 тонн на рік або інших відходів – близько 1 тис. куб. метрів на рік.

Критеріями віднесення суб'єктів господарювання до групи суб'єктів з незначним ступенем ризику є наявність в них об'єктів, що не належать до високого або середнього ступеня ризику для навколишнього природного середовища та не підлягають державному обліку.

У разі коли суб'єкт господарювання може бути віднесений одночасно до двох груп за ступенем ризику господарської діяльності для навколишнього природного середовища, він відноситься до групи з вищим ступенем ризику.

Планові заходи державного нагляду (контролю) за діяльністю суб'єктів господарювання проводяться:

- з високим ступенем ризику – не частіше одного разу на рік,
- із середнім ступенем ризику – не частіше одного разу на два роки,
- з незначним ступенем ризику – не частіше одного разу на три роки.

Порядок проведення економічної оцінки екологічних ризиків представлено на рисунку 2. Оцінку екологічного ризику вважають найбільш перспективним підходом до оцінювання ступеню екологічної безпеки території. Концепція оцінки екологічного ризику практично у всіх країнах світу і

міжнародних організаціях розглядається як головний механізм розробки та прийняття управлінських рішень з охорони навколишнього природного середовища.

Дослідження свідчить, що сьогодні на вітчизняних підприємствах відбувається становлення системи управління екологічним ризиком й очевидна недостатність пророблення даного питання в теоретичному і практичному плані. Виходячи з цього, а також беручи до уваги узагальнений досвід побудови систем управління різними об'єктами, запропоновано принципову схему формування системи управління екологічним ризиком, як окремого об'єкту управління (рис.3).

В основу формування системи управління екологічним ризиком (СУЕР) покладена його багатобічність і можливість врахування основних концептуальних підходів до побудови означеної системи (системного, комплексного, інтеграційного, нормативного і ситуативного).

Система управління екологічним ризиком являє собою сукупність способів забезпечення взаємозалежної діяльності функціональних підрозділів підприємства з метою ефективного встановлення, попередження та запобігання екологічним ризикам. СУЕР розвивається з розвитком системи в цілому. Впровадження системи управління екологічним ризиком є можливим за умов створення відповідних організаційних і управлінських змін на цих підприємствах [3].

Рисунок 2 – Порядок проведення економічної оцінки екологічних ризиків

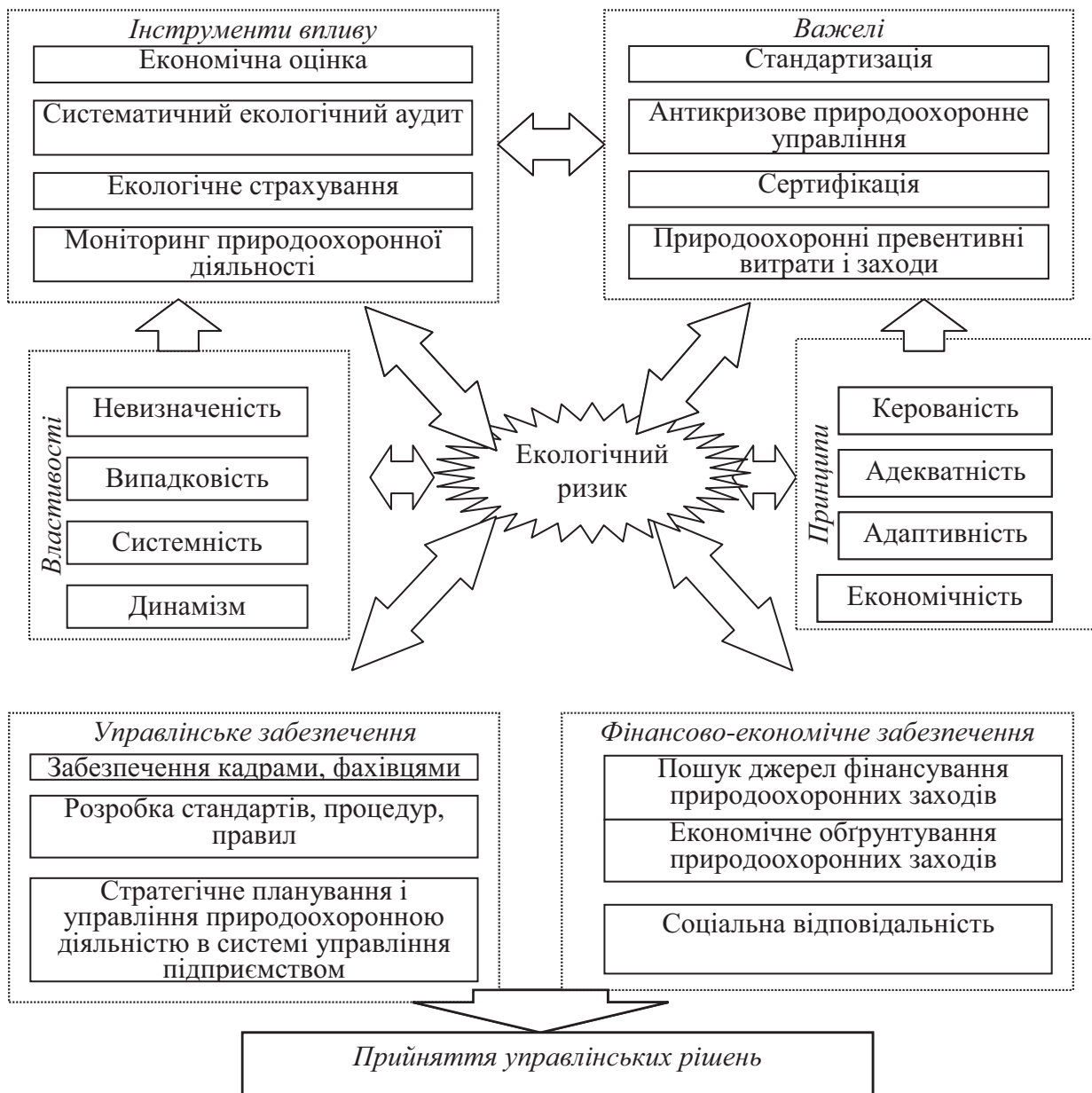

Рисунок 3 – Схема формування системи управління екологічним ризиком

Висновки Оскільки екологічна політика України змінюється у відповідності зі стандартами європейського співтовариства, вимоги до підприємств-забруднювачів навколишнього середовища будуть також змінюватися. Запропоновані положення з формування системи управління екологічним ризиком мають застосовуватися в системі еколого-економічного управління підприємствами та контролю їх діяльності.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Таранюк К. В. Організаційно-економічні основи управління екологічним ризиком на регіональному рівні: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.06 / Таранюк Каріна Вікторівна; сумський державний університет. – С., 2013. - 18 с.
2. О.М. Теліженко, Аналіз теоретичних підходів до визначення сутності ризиків забруднення атмосферного повітря. / О.М. Теліженко, Ю.Т. Алібекова. Механізм регулювання економіки, 2011, № 1.

3. Коваленко Г.М. Управління системою економічної оцінки екологічного ризику в металургійній промисловості : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.06 / Коваленко Ганна Миколаївна; Донецький державний університет управління. – Д., 2009. – 25 с.

REFERENCES

1. Taranyuk K. Organizational - economic bases of environmental risk management at the regional level: Autoref. of Dis. for Candidate of Econ. Sci.: 08.00.06. - Sumy State University. - S. 2013 - 18 p. (Ukr).
2. Telizhenko O. Analysis of theoretical approaches to defining the essence risks of air pollution. Mechanism of Economic Regulation, 2011, № 1. (Ukr).
3. Kovalenko G. The system is the economic evaluation of environmental risks in the steel industry: Autoref. of Dis. for Candidate of Econ. Sci.: 08.00.06. - Donetsk State University of Management. - D., 2009. - 25 p. (Ukr).

РЕФЕРАТ

Соколова Н.М. Підхід до управління системою економічної оцінки екологічного ризику / Н.М. Соколова // Вісник Національного транспортного університету. Серія «Економічні науки». Науково-технічний збірник. – К. : НТУ, 2017. – Вип. 2 (38).

В статті проаналізовано підходи до визначення поняття еколого-економічних ризиків, представлено їх класифікацію. Оцінку екологічного ризику вважають найбільш перспективним підходом до оцінювання ступеню екологічної безпеки території. Концепція оцінки екологічного ризику практично у всіх країнах світу і міжнародних організаціях розглядається як головний механізм розробки та прийняття управлінських рішень з охорони навколишнього природного середовища.

Дослідження свідчить, що сьогодні на вітчизняних підприємствах відбувається становлення системи управління екологічним ризиком й очевидна недостатність пророблення даного питання в теоретичному і практичному плані. Виходячи з цього, а також беручи до уваги узагальнений досвід побудови систем управління різними об'єктами, запропоновано принципову схему формування системи управління екологічним ризиком.

Систематизовано фактори вияву та реалізації ризиків. Розглянуті також концептуальні положення та принципи управління еколого-економічними ризиками.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ, ЕКОЛОГО-СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РИЗИК, АСПЕКТИ РИЗИКІВ, ОБ'ЄКТИ РИЗИКУ, ФАКТОРИ РИЗИКУ, КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ.

ABSTRACT

Sokolova N. Approach to the management system of economic environmental risk assessment. Visnyk National Transport University. Series «Economic sciences». Scientific and Technical Collection. – Kyiv: National Transport University, 2016. – Issue 3 (36).

In the article is shown analysis of the approaches to the definition of environmental and economic risks presented their classification. Environmental risk assessment as the most promising approach to evaluating the degree of environmental safety territory. The concept of environmental risk assessment in almost all countries and international organizations is seen as the main mechanism for the development and management decisions on environmental protection.

Research shows that today's domestic enterprises is the establishment of environmental risk management and obvious lack of study of the subject in theoretical and practical terms. On this basis, and taking into account the lessons learned of management systems building for different objects proposed schematic diagram of the formation of environmental risk management system.

Systematized factors manifestation and realization risks. Considered as the conceptual provisions and principles of environmental and economic risks.

KEY WORDS: AIR POLLUTION, ECOLOGICAL AND SOCIO-ECONOMIC RISK, RISK ASPECTS, RISK OBJECTS, RISK FACTORS, THE CONCEPT OF RISK MANAGEMENT.

РЕФЕРАТ

Соколова Н.М. Подход к управлению системой экономической оценки экологического риска / Н.М. Соколова // Вестник Национального транспортного университета. Серия «Экономические науки». Научно-технический сборник. – К. : НТУ, 2016. – Вып. 3 (36).

В статье проанализированы подходы к определению понятия эколого-экономических рисков, представлена их классификация. Оценку экологического риска считают наиболее перспективным подходом к оценке степени экологической безопасности территории. Концепция оценки экологического риска практически во всех странах мира и международных организациях рассматривается как главный механизм разработки и принятия управленческих решений по охране окружающей природной среды.

Исследование свидетельствует, что сегодня на отечественных предприятиях происходит становление системы управления экологическим риском и очевидна недостаточность проработки данного вопроса в теоретическом и практическом плане. Исходя из этого, а также принимая во внимание обобщенный опыт построения систем управления различными объектами, предложено принципиальную схему формирования системы управления экологическим риском.

Систематизированы факторы проявления и реализации рисков. Рассмотрены также концептуальные положения и принципы управления эколого-экономическими рисками.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: ЗАГРЯЗНЕНИЕ АТМОСФЕРНОГО ВОЗДУХА, ЭКОЛОГО-СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РИСК, АСПЕКТЫ РИСКОВ, ОБЪЕКТЫ РИСКА, ФАКТОРЫ РИСКА, КОНЦЕПЦИЯ УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ.

АВТОРИ:

Соколова Наталя Михайлівна, кандидат економічних наук, доцент, Національний транспортний університет, доцент кафедри управління виробництвом і майном, e-mail: nata_ns@ukr.net, тел. +380442807909, Україна, 01010, м.Київ, вул.Суворова, 1, к.206.

AUTHOR:

Sokolova Natalia M., Candidate of Science in Economics., associate professor, National Transport University, of Department of Production and Property Management, e-mail: nata_ns@ukr.net, tel. +380442807909, Ukraine, 01010, Kyiv, Suvorova 1, k.206.

АВТОРЫ:

Соколова Наталия Михайловна, кандидат экономических наук, доцент, Национальный транспортный университет, доцент кафедры управление производством и имуществом, e-mail: nata_ns@ukr.net, тел. +380442807909, Украина, 01010, г.Киев, ул.Суворова, 1, к.206.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Савенко В.Я., доктор технічних наук, професор, Національний транспортний університет, завідуючий кафедрою будівництва та експлуатації доріг, Київ, Україна.

Новікова А.М., доктор економічних наук, заступник директора ДП «ДержавтотрансНДІпроект» з наукової роботи, Київ, Україна.

REVIEWER:

Savenko V.J., Dr. of Engineering, professor, National Transport University, the head of department of road construction and maintenance, Kyiv, Ukraine.

Novikova A.M., Dr. of Economics, Deputy Director of "DerzhavtotransNDIproekt" for Research, Kyiv, Ukraine.